

Вадим Коверзнев, к.ю.н.

Чернігівський національний технологічний університет

СУТНІСТЬ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

In the article the basic scientific approaches for definition of "mechanism of regulation" is described and its essence is revealed. The basic stages in influence of mechanism of regulation on public relations were distinguished; its systemically important elements determined and proved that the mechanism of regulation of cooperation reflects the ordering of economic relations by means of law involving cooperative organizations. The correlation of legal terms "legal regulation" and "mechanism of legal regulation" was determined; scientific classification of cooperative law norms was made depending on its content, purpose, nature and the method of regulation. The role of judicial and supervisory authorities was studied in formation of practice of law application and improvement of the mechanism of legal regulation of cooperative relations.

Key words: mechanism of regulation, legal regulation, cooperation, cooperative relations

Постановка проблеми. Наукова розробка теорії кооперативного права України потребує розробки механізму правового регулювання кооперації як складової її частини, закономірного та необхідного етапу розвитку майбутніх правових досліджень. Вирішення даної проблеми передбачає здійснення наукової класифікації норм кооперативного права, що дозволить визначити місце його окремих норм у системі права України, їх роль у механізмі правового регулювання, межі застосування, що в сукупності буде сприяти покращенню правозастосовної практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні положення механізму правового регулювання суспільних відносин розкриваються в працях С. Алексєєва, С. Бобровника, С. Валітова, В. Мамутова та ін.

Окремі питання кооперативного права розглядаються в наукових працях В. Семчика, Е. Бекірової, О. Вінник, Я. Гасцької-Колотило, О. Гафурової, В. Горленко, О. Загнітко, А. Зегліско, В. Коверзнева, І. Кучеренко, Р. Мавліханової, О. Самойлюк, О. Соніна, Н. Титової.

Втім, комплексного дослідження механізму правового регулювання кооперації та наукової класифікації норм кооперативного права в Україні не проводилося, що обумовлює актуальність цієї статті.

Виклад основного матеріалу. У Великому економічному словнику термін «механізм» розкривається як послідовність процесів, що визначають яку-небудь дію або явище; систему, яка визначає порядок якого-небудь виду діяльності¹.

У теорії права термін «механізм» використовується виключно як складова таких дефініцій: «механізм правового регулювання», «механізм реалізації права», «господарсько-правовий механізм», «механізм господарсько-правового регулювання» та ін.

Академік НАН України В. Мамутов характеризує механізм правового регулювання господарської діяльності як інструмент (засіб) забезпечення організованості й порядку в народному господарстві, оскільки право – це є порядок, а його відсутність – є початком свавілля².

С. Алексєєв механізмом правового регулювання називає взяті в єдності сукупність правових засобів, за допомогою яких забезпечується правовий вплив на суспільні відносини. Він вважає, що за допомогою цих засобів не лише відбувається впорядкування суспільних відносин, а й справляється вплив на свідомість і поведінку суб'єктів права. Тому поняття «механізм правового регулювання» дає змогу не лише зібрати разом усі явища правової дійсності (норми, правовідносини, юридичні акти та ін.), а й охарактеризувати їх як цілісність, показати в системно-динамічному вигляді, що характеризує результативність правового регулювання, його здатність гарантувати з правового боку

¹ Азрилян, А.Н. (2002). *Большой экономический словарь*. Москва: Институт новой экономики, 492.

² Мамутов, В.К., Знаменський, Г.Л., Хахулин, К.С. и др. (2002). *Хозяйственное право*. Киев: Юринком Интер, 19.

досягнення поставлених законодавцем цілей; висвітлити у зв'язку з цим специфічні функції, які виконують конкретні явища в правовій системі, показати їх зв'язок та взаємодію¹.

На нашу думку, механізм правового регулювання, як система правових засобів, забезпечує комплексний вплив на суспільні відносини в цілому та на поведінку окремих його суб'єктів; розкриває динаміку права, його регулятивні можливості; забезпечує досягнення суб'єктами права кінцевої мети. Будучи структурним і логічним утворенням, механізм правового регулювання забезпечує правову регламентацію суспільних відносин задля задоволення потреб усіх суб'єктів права.

Розглядаючи механізм правового регулювання в динаміці, можна виділити такі основні стадії його впливу на суспільні відносини:

1) стадію правової регламентації суспільних відносин;

2) стадію виникнення прав і обов'язків;

3) стадію реалізації прав і обов'язків;

4) стадію захисту порушених прав (не є обов'язковою, а виникає лише в разі порушення суб'єктом норми права).

На кожній з цих стадій механізм правового регулювання має свої особливості, що обумовлені їх специфікою, а також проміжні цілі, які притаманні кожній стадії. Збалансування інтересів суб'єктів правовідносин з проміжними цілями окремих стадій впливу права на суспільні відносини забезпечує ефективну роботу механізму правового регулювання як єдиної системи та досягнення поставленої кінцевої мети.

Системоутворюючими елементами механізму правового регулювання є норма права, яка визначає загальнообов'язкове правило поведінки; суб'єкт суспільних відносин, поведінка якого потребує правового регулювання; юридично значуща поведінка такого суб'єкта, що породжує юридичні наслідки; юридичні акти, що регулюють правовідносини.

С. Бобровник поділяє елементи механізму правового регулювання на основні та факультативні, при цьому тісно пов'язує їх зі стадіями механізму правового регулювання. Він стверджує, що розмежування основних та факультативних елементів механізму правового регулювання допомагає контролювати за допомогою норми права модель обов'язкової та дозволеної поведінки суб'єктів правовідносин. Основна стадія передбачає необхідність урегулювання певних суспільних відносин, які моделюються, виникають та реалізуються в певних суб'єктивних правах та юридичних обов'язках; факультативна стадія включає необхідність офіційного тлумачення норми права в процесі її застосування².

Абстрактне існування норми права свідчить про її статичний стан. Коли ж зазначена норма починає регулювати певні суспільні відносини та справляти таким чином правовий вплив на них, розпочинається динамічна стадія механізму правового регулювання, яка пов'язується з моментом набрання нормою права чинності, коли вона стає дієвим регулятором суспільних відносин.

Оскільки основним призначенням права є регулювання суспільних відносин, завданням механізму правового регулювання є забезпечення ефективного регулювання цього процесу.

Термін «регулювання» в перекладі з латинської (*regulo* – правило) означає впорядкування будь-чого відповідно до чогось іншого.

У правовому контексті під терміном «регулювання» слід розуміти процес визначення алгоритму поведінки суб'єктів правовідносин, що забезпечує передбачуваність і стабільність відносин, які врегульовано нормами права.

В юридичній літературі відсутнє єдине розуміння категорії «правове регулювання». Більшість науковців схиляється до думки, що правове регулювання – це вплив права на суспільні відносини, що здійснюється через використання системи засобів, які мають юридичний характер та забезпечують упорядкування суспільних відносин. Так, С. Алексєєв тлумачить цю категорію як здійснюваний за допомогою правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів та ін.) результативний, нормативно-організований вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, охорони, розвитку відповідно до вимог економічного базису, суспільних потреб даного соціального устрою. П. Рабінович правовим регулюванням називає здійснюваний державою

¹ Бостан, С.К., Гусарев, С.Д., Пархоменко Н.М. та ін. (2013). *Теорія держави і права*. Київ: ВЦ «Академія», 239, 240.

² Бостан, С.К., Гусарев, С.Д., Пархоменко Н.М. та ін. (2013). *Теорія держави і права*. Київ: ВЦ «Академія», 244.

за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони і розвитку. Про правове регулювання як одну з форм впливу права на суспільні відносини з метою їх упорядкування, що здійснюється за допомогою всієї системи юридичних засобів, веде мову О. Малько. Цю точку зору поділяє Р. Русінов, у розумінні якого правовим регулюванням є цілеспрямований вплив на поведінку суб'єктів та суспільні відносин за допомогою правових (юридичних) засобів. За переконанням В. Червонюк, правове регулювання – це здійснюване державою за допомогою права та сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона та розвиток. О. Скакун розглядає дану категорію як здійснюване громадянським суспільством і державою за допомогою всієї сукупності юридичних засобів упорядкування суспільних відносин, їх закріплення, охорона, захист і розвиток¹.

Із наведених позицій можна зробити висновок, що правове регулювання відображає активний процес права, його динаміку. У цьому сенсі слід відрізнити поняття «правове регулювання» від «правовий вплив», оскільки останнє відображає лише результат правового регулювання, а тому є більш вузькою категорією права, ніж «правове регулювання».

Для з'ясування співвідношення визначень «правове регулювання» і «механізм правового регулювання» необхідно розкрити сутність понять «засоби», «способи» і «методи впливу» на суспільні відносини.

Так, методом правового регулювання є спосіб впливу норми права на суспільні відносини. Метод правового регулювання становить собою сукупність засобів і способів правового впливу на суспільні відносини і є допоміжним критерієм визначення галузі права. Залежно від характеру правовідносин розрізняють: імперативний метод (метод заборон або владних приписів, коли суб'єктові права визначається обов'язкове правило поведінки, яке за жодних обставин не може бути порушеним), диспозитивний метод (коли варіант можливої поведінки обирають самі суб'єкти правовідносин серед тих, що визначені різними нормативними актами) та рекомендаційний метод (коли держава лише рекомендує суб'єктам певний варіант поведінки або дозволяє її визначити в угоді сторін).

Правовий засіб – це юридична категорія, яка характеризує регулятивну та охоронну функції права. До правових засобів можна вважати належним процес ухвалення правової норми, її зміни або скасування та застосування.

Правовими способами є конкретні юридичні прийоми, за допомогою яких відбувається правове регулювання суспільних відносин. До таких прийомів належать: дозвіл, зобов'язання, заборона, заохочення.

Дозволом є різновид способу правового регулювання, що надає суб'єктові правовідносин можливість самостійно визначати послідовність дій, спрямованих на реалізацію своїх суб'єктивних прав і обов'язків. Так, кооперативна організація має право на власний розсуд розпоряджатися належним їй на праві власності майном, зокрема: відчужувати його на користь інших осіб, передавати іншим особам у тимчасове користування (оренду), передавати майно в заставу (іпотеку). Дозвіл закріплюється в нормативно-правових актах, що уповноважують суб'єкта права на вчинення певних юридично значущих дій.

Заборона є різновид способу правового регулювання, закріплений у нормі права, що забороняє суб'єктові права вчинення конкретно визначених дій. Як правило, порушення встановленої заборони передбачає настання юридичної відповідальності, яка при цьому виконує запобіжну функцію, що спрямовує поведінку суб'єкта права на виконання встановленої заборони. Наявність заборони кореспондує обов'язку держави створити орган, що стежить за її дотриманням та уповноважений притягувати осіб, винних у її порушенні, до відповідальності.

Зобов'язання є різновидом способу правового регулювання, закріпленого в нормі права, який покладає на суб'єкта права обов'язок учинення певної дії або утримання від її вчинення. Якщо заборона завжди передбачає утримання від вчинення певної дії, тобто пасивну поведінку суб'єкта правовідносин, то найбільш поширеною формою виконання зобов'язання є вчинення певної дії, тобто активна поведінка суб'єкта.

¹ Бостан, С.К., Гусарев, С.Д., Пархоменко Н.М. та ін. (2013). *Теорія держави і права*. Київ: ВЦ «Академія», 226-227.

У сфері практичного правозастосування методи і способи правового регулювання завжди пов'язані між собою. Зокрема, дозволу як способу правового регулювання відповідає диспозитивний метод, а заборони та зобов'язанню – імперативний метод правового регулювання.

Таким чином, правова категорія «механізм правового регулювання» відображає процес формування та особливості застосування правової норми.

Механізм правового регулювання кооперації відображає процес впорядкування господарських відносин за участі кооперативних організацій за допомогою норм права. Цей процес є достатньо складним. Він формується з окремих етапів, на кожному з яких використовуються специфічні засоби, способи і методи правового регулювання.

Велике значення для розуміння змісту механізму правового регулювання кооперації має його предмет, на який право впливає в системі господарських відносин.

Предметом правового регулювання кооперації є господарські відносини, що пов'язані з утворенням, діяльністю та припиненням діяльності кооперативних організацій. Зазначені відносини потребують нормативно-правового регулювання за допомогою ефективного механізму правового регулювання.

Характер норм кооперативного законодавства визначається характером тих відносин, на які спрямована їхня дія. Виконуючи роль первинного елемента багаторівневої системи кооперативного права, окрема норма кооперативного права регулює не весь комплекс кооперативних відносин, а лише його компоненти. Об'єднуючись в інститути та комплексну підгалузь господарського права, норми кооперативного права здатні регулювати весь спектр відносин кооперації. Відносна автономність норм кооперативного права обумовлена специфікою відносин, які вони регулюють, а також інститутами і галузями права, до яких вони належать.

Системне вивчення норм кооперативного права потребує здійснення їх наукової класифікації, що дозволить розкрити специфіку та функції кооперативного права, надасть можливість сформулювати пропозиції щодо його вдосконалення та розвитку в контексті європейського досвіду. Крім того, це дозволить визначити місце окремих норм кооперативного права в системі права України, їхню роль у механізмі правового регулювання, межі застосування, що в сукупності буде сприяти покращенню правозастосовної практики.

Слід зазначити, що повнота класифікації норм кооперативного права напряду залежить від правильності визначення її критеріїв. Одним із головних критеріїв класифікації є предмет правового регулювання, за яким здійснюється спеціалізація норм у регулюванні кооперативних відносин. У процесі визначення спеціалізації окремих норм відбувається їх формування в окремі групи, що утворюють інститути кооперативного права.

Залежно від змісту і призначення норми кооперативного права можна поділити на базові, загальні та спеціальні.

Базові норми визначають загальні засади кооперації в Україні, у тому числі: її завдання і цілі, основні принципи та економічні засади діяльності, фундаментальні та етичні цінності кооперації. Базові норми містяться в Конституції України (ст.ст. 36, 42); в Указі Президента України, яким визначено заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах; Законі України «Про кооперацію», який є рамковим кооперативним законом (ст.ст. 1, 3, 4, 23).

Загальні норми кооперативного законодавства регламентують на загальному рівні діяльність усіх видів кооперативних організацій, зокрема: визначення кооперативу як первинної ланки системи кооперації, вимоги до статуту кооперативу, порядок створення кооперативу, питання членства в кооперативі (порядок вступу в кооператив, права та обов'язки членів кооперативу, підстави припинення членства), питання управління кооперативом (визначають його керівні органи та їх компетенцію), порядок формування фондів кооперативу, правовий режим майна кооперативу, порядок формування цін і тарифів на продукцію, вироблену кооперативом, а також питання відповідальності кооперативу та припинення його діяльності. Ці норми містяться в Законі України «Про кооперацію» (ст.ст. 6-22, 24-29).

Спеціальні норми регулюють діяльність окремих типів кооперативних організацій з урахуванням присутніх їм особливостей, що визначається їхніми цілями. Спеціальні норми містяться в: Господарському кодексі (далі – ГК), який визначає господарсько-правовий статус виробничих кооперативів; Законі України «Про споживчу кооперацію», який визначає особливості діяльності споживчих товариств; Законі України «Про сільськогосподарську кооперацію», який

визначає особливості діяльності виробничих і обслуговуючих кооперативів, що працюють у сфері сільського господарства; Законі України «Про кредитні спілки», який визнає порядок створення, діяльності та припинення діяльності кредитних спілок; у підзаконних актах органів державної влади, що окремо регулюють діяльність житлових, гаражних та садівничих кооперативів.

Залежно від характеру норми кооперативного права поділяються на матеріальні, до яких належать наведені вище норми, та процесуальні.

Завданням процесуальних норм є захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів сторін третейського розгляду шляхом всебічного розгляду та вирішення спорів на підставі Конституції, законів України «Про третейські суди», «Про споживчу кооперацію» та інших нормативно-правових актів. Процесуальні норми кооперативного права містяться в Положенні про Постійно діючий третейський суд Центральної спілки споживчих товариств України (Укоопспілки)¹.

Матеріальні й процесуальні норми кооперативного права є взаємопов'язаними між собою та органічно доповнюють одна одну.

За методом правового регулювання норми кооперативного права поділяються на імперативні, диспозитивні, рекомендаційні та заохочувальні.

Імперативні норми забезпечують виконання визначеного державою обов'язкового правила поведінки суб'єкта кооперативного права. Як приклад імперативних норм кооперативного права можна навести: норми, які визначають вимоги до статуту сільськогосподарського кооперативу, закріплені у ст. 7 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»; норми, які визначають обов'язки членів споживчих товариств, закріплені у ст. 6 Закону України «Про споживчу кооперацію»; норми, які регулюють порядок створення кооперативу^{2,3,4}. У Законі України «Про кредитні спілки» імперативні норми визначають принципи діяльності кредитних спілок, порядок створення і набуття ними статусу юридичної особи, форму та зміст статуту тощо⁵. Імперативні норми складають переважну більшість норм кооперативного права.

Диспозитивні норми визначають можливість вибору суб'єктом правовідносин певного варіанта поведінки і використовуються в кооперативному праві значно рідше, ніж імперативні. До диспозитивних норм кооперативного права, зокрема, можна віднести: норму ч. 2 ст. 95 ГК про те, що виробничі кооперативи можуть здійснювати виробничу, переробну, заготівельно-збутову, постачальницьку, сервісну і будь-яку іншу підприємницьку діяльність, не заборонену законодавством; норму ч. 3 ст. 99 ГК, якою встановлено, що статутом виробничого кооперативу можуть передбачатися також інші права та обов'язки членів кооперативу, ніж ті, які визначені в цій статті⁶; норму ст. 12 Закону України «Про кооперацію», що передбачає можливість регулювання діяльності окремих типів кооперативів або кооперативів за напрямками їхньої діяльності спеціальними законами та статутами; норми ст. 34 цього самого Закону про те, що трудові відносини в кооперативних організаціях регулюються цим Законом, законодавством про працю, статутами кооперативних організацій та правилами внутрішнього трудового розпорядку⁷; норму ч. 2 ст. 13 Закону України «Про кредитні спілки», яка визначає, що органи управління кредитної спілки створюються та діють у порядку, визначеному цим Законом, а також іншими нормативно-правовими актами та статутом кредитної спілки⁸.

¹ Довідник інструктора організаційно-кооперативної роботи (2007). Київ: ПП «Видавничий дім «Комп'ютерпрес», 427-430.

² Закон про кооперацію 2003 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 5, 35. – [зі змін. та допов.].

³ Закон про споживчу кооперацію 1992 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 30, 414. – [зі змін. та допов.].

⁴ Закон про сільськогосподарську кооперацію 2012 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 2013, 50, 698.

⁵ Закон про кредитні спілки 2001 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 2002, 15, 101. – [зі змін. та допов.].

⁶ Господарський кодекс України 2003 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 18, 19-20, 21-22, 144. – [зі змін. та допов.].

⁷ Закон про кооперацію 2003 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 5, 35. – [зі змін. та допов.].

⁸ Закон про кредитні спілки 2001 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 2002, 15, 101. – [зі змін. та допов.].

Рекомендаційні норми кооперативного права визначають бажані варіанти поведінки суб'єктів з точки зору його дотримання. До рекомендаційних можна віднести норму ч. 3 ст. 3 Закону України «Про кредитні спілки», яка визначає, що кредитна спілка може укласти від свого імені договори та інші угоди, які не суперечать цьому Закону, іншим нормативно-правовим актам та статуту кредитної спілки; норму ч. 4 ст. 9 цього самого Закону, згідно з якою виконання функцій ліквідаційної комісії кредитної спілки може бути покладено на спостережну раду кредитної спілки.

Заохочувальні норми в кооперативному праві зустрічаються відносно рідко і становлять собою припис здійснення державою заохочення за вчинення суб'єктом права певного варіанта поведінки. Наприклад, ч. 2 ст. 17 Закону України «Про споживчі товариства» передбачає заохочення у вигляді надання державою споживчим товариствам пільг у разі створення ними підприємств агропромислового комплексу. Заохочувальною можна вважати й норму ст. 26 цього Закону, якою розмір кооперативних виплат, що розподіляються між членами кооперативу за результатами фінансового року, поставлено в залежності від їх безпосередньої участі в господарській діяльності кооперативу.

За способом правового регулювання норми кооперативного законодавства поділяються на правостановлюючі, зобов'язуючі й забороняючі.

Правостановлюючі норми кооперативного права дозволяють суб'єктам правовідносин здійснення певних дій у випадках, передбачених законодавством, а також на нормативному рівні закріплюють базові правові положення. Так, ч. 1 ст. 8 Закону України «Про споживчу кооперацію» споживчим товариствам дозволено об'єднуватися на добровільних засадах у місцеві спілки, Центральну спілку споживчих товариств України та надано право вільного виходу з них. Частиною 1 ст. 9 цього самого Закону закріплено, що власність споживчої кооперації складається з власності споживчих товариств, є однією з форм колективної власності; вона складається з власності споживчих товариств, спілок, підпорядкованих їм підприємств і організацій та їхньої спільної власності; кожний член спілки споживчого товариства має свою частку в його майні, яка визначається розмірами обов'язкового пайового та інших внесків, а також нарахованих дивідендів. Статтею 8 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» встановлено, що членами виробничого сільськогосподарського кооперативу можуть бути тільки фізичні особи, а членами обслуговуючого сільськогосподарського кооперативу – як фізичні, так і юридичні особи, які визнають статут і дотримуються його вимог, користуються послугами, формують фонди та беруть участь у діяльності кооперативу. Статтею 16 Закону України «Про кооперацію» визначено повноваження виконавчого органу кооперативу, зокрема: здійснення управління кооперативом у період між загальними зборами членів кооперативу, забезпечення виконання їхніх рішень; представництво кооперативу у відносинах з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, міжнародними організаціями, юридичними та фізичними особами; укладення угод між кооперативом та іншими особами; вчинення дій від імені кооперативу в межах, передбачених статутом кооперативу.

Зобов'язуючі норми кооперативного права встановлюють припис на здійснення суб'єктом чітко визначеної позитивної дії. Наприклад, ст. 12 Закону України «Про кооперацію» на членів кооперативу покладає обов'язки додержання статуту кооперативу, виконання рішень органів управління кооперативу та органів контролю за діяльністю кооперативу, виконання своїх зобов'язань перед кооперативом, сплата визначених статутом кооперативу внесків; стаття 20 встановлює обов'язок створення в кооперативах усіх типів неподільного фонду, який формується за рахунок вступних внесків та відрахувань від доходу кооперативу; за ст. 29, у разі ліквідації кооперативу, на ліквідаційну комісію покладено обов'язок провести роботу, пов'язану із стягненням дебіторської заборгованості кооперативу і виявленням претензій кредиторів (з повідомленням останніх про ліквідацію кооперативу), встановленням порядку і строків проведення ліквідації.

Забороняючі норми кооперативного права покладають на суб'єкта правовідносин обов'язок утримуватися від учинення чітко визначених у нормативному акті дій. Метою запровадження забороняючих норм є забезпечення дотримання встановленого кооперативним законодавством порядку господарювання та захист прав або інтересів інших суб'єктів правовідносин. В окремих випадках забороняючі норми можуть відсилати до застосування іншої норми, що передбачає юридичну відповідальність за її порушення. Як приклад забороняючої норми, можна навести норму ст. 20 Закону України «Про кооперацію» про заборону розподілення між членами кооперативу коштів неподільного фонду.

У механізмі правового регулювання кооперації важливою формою реалізації норм права є діяльність судових органів, зокрема: загальних судів України та Постійно діючого третейського суду при Центральній спілці споживчих товариств України (Укоопспілки). Діяльність судових органів спрямована на вирішення спорів за участі кооперативних організацій, у процесі якої формується практика застосування кооперативного законодавства.

У цьому сенсі особливе значення має практика Верховного Суду України, вироблена за наслідками розгляду заяв про перегляд судових рішень, ухвалених судами касаційної інстанції, з мотивів неоднакового застосування ними одних і тих самих норм матеріального права (у тому числі кооперативного) у подібних правовідносинах, яка є обов'язковою не лише для судів нижчого рівня, а також і для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначену норму права¹.

Також не можна не враховувати й правозастосовну діяльність контролюючих органів, у тому числі: Державної фіскальної служби України, що здійснює контроль за дотриманням кооперативними організаціями вимог податкового законодавства; Кабінету Міністрів України, а також органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, на яких законодавством покладається компетенція здійснення державного регулювання цін на певні групи товарів і послуг².

Здійснюючи планові та позапланові контрольні перевірки, зазначені контролюючі органи встановлюють факти, що мають юридичне значення, фіксують їх шляхом складання актів перевірок та роблять висновок щодо дотримання суб'єктом, що перевіряється, певної норми права. Під час цього процесу відбувається практичне тлумачення норм права компетентним органом влади. По суті, їхня діяльність має допоміжний характер, оскільки, крім здійснення контрольних функцій, вона ще спрямована й на формування єдиної практики застосування законодавства та вдосконалення роботи всього механізму правового регулювання кооперативних відносин.

Висновок. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що механізм правового регулювання кооперації України становить собою достатньо складну інтегровану систему тісно пов'язаних між собою юридичних засобів, способів і методів правового впливу, завданням якої є регулювання господарських відносин у сфері кооперації.

References

1. Azrilijan, A.N. (2002). *Bol'shoj ehkonomicheskij slovar'*. Moskva: Institut novoj ehkonomiki.
2. Bostan, S.K., Gusarev, S.D., Parkhomenko N.M. ta in. (2013). *Teorija derzhavi i prava*. Kiiiv: VC «Akademija».
3. *Civil'nij procesual'nij kodeks Ukraini, st. 3607* (2004) (Verkhovna Rada Ukraini). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini*, 40-41, 42, 492. – [zi zmin. ta dopov.].
4. *Dovidnik instruktora organizacijno-kooperativnoi roboti* (2007). Kiiiv: PP «Vidavnichij dim «Komp'juterpres», 427-430.
5. *Gospodars'kij kodeks Ukraini 2003* (Verkhovna Rada Ukraini). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini*, 18, 19-20, 21-22, 144. – [zi zmin. ta dopov.].
6. *Gospodars'kij procesual'nij kodeks Ukraini, st. 11128* (1991) (Verkhovna Rada Ukraini). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini*, 1992, 6, 56. – [zi zmin. ta dopov.].
7. *Kodeks administrativnogo sudochinstva Ukraini, st. 2442* (2005) (Verkhovna Rada Ukraini). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini*, 35-36, 37, 446. – [zi zmin. ta dopov.].
8. Mamutov, V.K., Znamens'kij, G.L., Khakhulin, K.S. i dr. (2002). *Khoz'jajstvennoe pravo*. Kiev: Jurinkom Inter, 19.
9. *Zakon pro cini ta cinoutvorenja 2012* (Verkhovna Rada Ukraini). *Vidomosti Verkhovnoi Radi*, 2013, 19-20, 190. – [zi zmin. ta dopov.].
10. *Zakon pro kooperaciju 2003* (Verkhovna Rada Ukraini). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini*, 5, 35. – [zi zmin. ta dopov.].
11. *Zakon pro kreditni spilki 2001* (Verkhovna Rada Ukraini). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini*, 2002, 15, 101. – [zi zmin. ta dopov.].

¹ *Цивільний процесуальний кодекс України, ст. 360⁷* (2004) (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 40-41, 42, 492. – [зі змін. та допов.]; *Господарський процесуальний кодекс України, ст. 111²⁸* (1991) (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 1992, 6, 56. – [зі змін. та допов.]; *Кодекс адміністративного судочинства України, ст. 244²* (2005) (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 35-36, 37, 446. – [зі змін. та допов.].

² *Закон про ціни та ціноутворення 2012* (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради*, 2013, 19-20, 190. – [зі змін. та допов.].

12. *Zakon pro spozhivchu kooperaciju* 1992 (Verkhovna Rada Ukraini). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini*, 30, 414. – [zi zmin. ta dopov.].
13. *Zakon pro sil's'kogospodars'ku kooperaciju* 2012 (Verkhovna Rada Ukraini). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini*, 2013, 50, 698.